

วิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์ ที่ปรากฏใน หนังสือจริยศาสตร์หลังนวยุค

Analysis of Zygmunt Bauman's Ethics in Postmodern Ethics

ชิสา กันยาวิริยะ¹ และ สิริินทร์ กันยาวิริยะ²

Chisa Gunyaviriya¹ and Sirin Gunyaviriya²

^{1,2}สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{1,2}Philosophy and Ethics Program, Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: ¹chisa.gu@ssru.ac.th

²sirin.cnt@hotmail.com

Received: January 5, 2025; Revised: January 28, 2025; Accepted: January 28, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์ที่ปรากฏในหนังสือ *จริยศาสตร์หลังนวยุค* (1993) โดยมีข้อค้นพบสำคัญ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ ประการแรก แนวคิดจริยศาสตร์หลังนวยุคของเบามันน์เน้นความสำคัญของความไม่แน่นอนและความซับซ้อนในสังคมยุคหลังนวยุค ซึ่งต่างจากจริยศาสตร์ดั้งเดิมที่ยึดติดกับกฎเกณฑ์ตายตัว เบามันน์เสนอว่าจริยธรรมควรถูกมองเป็นกระบวนการที่มีพลวัตและปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์เฉพาะหน้า โดยมีความรับผิดชอบส่วนบุคคลและการตระหนักถึงคุณค่าของความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นแกนสำคัญ ประการที่สอง เบามันน์ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างจริยศาสตร์และสังคม โดยเฉพาะบทบาทของจริยธรรมในการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ในสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายและความท้าทายทางจริยธรรม เบามันน์เน้นว่าความรับผิดชอบต่อจริยธรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และควรเริ่มต้นจากความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ประการที่สาม หลักจริยศาสตร์ของเบามันน์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบันได้อย่างกว้างขวาง แนวคิดเหล่านี้สะท้อนถึงความยืดหยุ่นทางจริยธรรม ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการเผชิญหน้ากับความซับซ้อนในสังคมยุคใหม่

คำสำคัญ: จริยศาสตร์, ซิกมุนท์ เบามันน์, หลังนวยุค

Abstract

This study analyzed the ethical concepts of Zygmunt Bauman as presented in his book *Postmodern Ethics* (1993), identifying three key findings. First, Bauman's postmodern

ethics emphasized the importance of uncertainty and complexity in postmodern society, contrasting with traditional ethics, which adhered to rigid rules and fixed moral codes. Bauman proposed that ethics should be viewed as a dynamic process that adapts to specific situations, prioritizing personal responsibility and the recognition of the value of diversity and interpersonal relationships. Second, Bauman highlighted the deep connection between ethics and society, particularly the role of ethics in fostering understanding and relationships within a diverse and morally challenging society. He underscored that ethical responsibility is unavoidable and must begin with mutual understanding and empathy. Third, Bauman's ethical principles were found to have broad applicability in contemporary contexts. These ideas reflected ethical flexibility, which is a crucial approach to navigating the complexities of modern society.

Keywords : Ethics, Zygmunt Bauman, Postmodern

บทนำ

ความเป็นหลังนวยุค (postmodernity) ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่การพัฒนาเทคโนโลยี การสื่อสารที่รวดเร็ว ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ความหลากหลายและความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้นนี้ทำให้จริยธรรมแบบเดิมที่เน้นกฎเกณฑ์สากลและความมีเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ถูกตั้งคำถาม เช่น วิทยาศาสตร์สร้างโลกหรือทำลายโลกกันแน่ เป็นต้น (นาวัน พิษณุวิศิษฐ์กุล, 2560) จริยศาสตร์ในยุคหลังนวยุคเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้เข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง และต้องเผชิญหน้ากับปัญหาใหม่ ๆ ที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยกรอบแนวคิดเดิม

ในบริบทนี้ การตั้งคำถามถึงหลักจริยธรรมแบบสมัยใหม่ (modern ethics) กลายเป็นสิ่งสำคัญ เพราะระบบจริยธรรมแบบเก่ามักเน้นการสร้างกฎเกณฑ์ที่พยายามควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ในเชิงโครงสร้าง แต่มองข้ามความหลากหลายและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ซับซ้อน ความจำเป็นในการปรับแนวคิดจริยศาสตร์ให้เหมาะสมกับยุคสมัยจึงเป็นหัวข้อสำคัญที่นักปรัชญาและนักสังคมวิทยาร่วมกันสำรวจ (Trujillo, 2018)

ซิกมุนท์ เบามันน์ (Zygmunt Bauman) เป็นนักปรัชญาและนักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงในด้านการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคหลังนวยุค งานเขียนของเขามุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และการสร้างความเข้าใจในโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หนึ่งในผลงานสำคัญของเขาคือหนังสือ *Postmodern Ethics* (1993) ซึ่งได้กลายเป็นหลักไมล์สำคัญในแวดวงปรัชญาจริยศาสตร์ร่วมสมัย

ใน Postmodern Ethics เบามันน์ได้เสนอแนวคิดที่ทำทลายจริยธรรมแบบสมัยใหม่ โดยเขาให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบทบาทของ "ผู้อื่น" (The Other) ในการสร้างจริยธรรม เขายืนยันว่าความรับผิดชอบทางจริยธรรมไม่ได้เกิดจากกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากงานของ Emmanuel Levinas ซึ่งเน้นว่าจริยธรรมเริ่มต้นจากการเผชิญหน้ากับผู้อื่นและการยอมรับความเปราะบางของพวกเขา (Zygmunt Bauman, 1993)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์ ในหนังสือจริยศาสตร์หลังนวยุค หรือ Postmodern Ethics (1993) โดยเน้นไปที่การวิพากษ์จริยศาสตร์แบบสมัยใหม่และการนำเสนอแนวคิดใหม่ที่เหมาะสมกับยุคหลังนวยุค นอกจากนี้ บทความยังมุ่งสำรวจบทบาทของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการสร้างจริยธรรม พร้อมทั้งประเมินข้อดีและข้อจำกัดของแนวคิดนี้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน โดยการวิเคราะห์จะเริ่มต้นด้วยการสำรวจบริบททางจริยศาสตร์ในยุคหลังนวยุค ต่อด้วยการชี้ให้เห็นถึงแนวคิดสำคัญของเบามันน์ เช่น บทบาทของความรับผิดชอบต่อผู้อื่น การปฏิเสธหลักจริยธรรมสากล และการเน้นความสัมพันธ์เชิงจริยธรรม จากนั้นจะมีการประเมินผลกระทบของแนวคิดดังกล่าวต่อการพัฒนาจริยธรรมในสังคมที่หลากหลายและซับซ้อน

การศึกษาจริยศาสตร์ของเบามันน์มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทที่สังคมโลกต้องเผชิญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความไม่แน่นอน และความเปราะบางของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แนวคิดของเขาสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในสังคมที่แตกต่างและช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีความหมายในโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาหลักจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์จึงเป็นโอกาสในการค้นหาแนวทางใหม่สำหรับการพัฒนาความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมร่วมสมัย และส่งเสริมการสร้างสังคมที่มีความเห็นอกเห็นใจและความรับผิดชอบต่อกันอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์ ในหนังสือจริยศาสตร์หลังนวยุค

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เป็นวิธีหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาที่มุ่งเน้นการตีความแนวคิดเชิงปรัชญาจากงานเขียนและบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับหลักจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์ โดยเฉพาะในบริบทของหนังสือ *จริยศาสตร์หลังนวยุค* ซึ่งเป็นผลงานที่สะท้อนปรัชญาจริยศาสตร์ในมิติที่เชื่อมโยงกับความซับซ้อนของสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้ รูปแบบการวิจัยดังกล่าวยังเอื้อต่อการสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากการตีความและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก

เพื่อเป็นพื้นฐานในการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะในเชิงจริยศาสตร์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้
สังคมปัจจุบัน

2. ขอบเขตเนื้อหา/การคัดเลือกเอกสาร

งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาผลงานหลักคือหนังสือ *จริยศาสตร์หลังนวยุค* (Postmodern Ethics) ของซิกมุนท์ เบามันน์ ซึ่งถือเป็นเอกสารสำคัญที่แสดงแนวคิดเชิงปรัชญาจริยศาสตร์ในเชิงลึก โดยมีขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา ดังนี้

2.1 มโนทัศน์หลักในจริยศาสตร์หลังนวยุค ได้แก่ การทำความเข้าใจแนวคิดสำคัญ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่มุ่งเน้นจริยธรรมในระดับปัจเจก มากกว่าจริยศาสตร์แบบสถาบัน และมีมิติของความไม่แน่นอนในเชิงจริยธรรม

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างจริยศาสตร์และสังคม ได้แก่ การวิเคราะห์บทบาทของจริยศาสตร์ในบริบทสังคมที่มีความหลากหลายและไร้ศูนย์กลาง รวมถึงวิธีที่เบามันน์เน้นการตัดสินใจทางจริยธรรมในบริบทเฉพาะหน้า

2.3 การประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบัน ได้แก่ การศึกษาวิธีที่แนวคิดจริยศาสตร์หลังนวยุคของเบามันน์สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาทางสังคมและจริยธรรมในยุคสมัยใหม่

การคัดเลือกเอกสารนอกจากผลงานหลักของเบามันน์ ยังรวมถึงเอกสารวิชาการ เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดจริยศาสตร์หลังนวยุค และบทความที่วิเคราะห์ผลงานของเขา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลาย

3. การรวบรวมข้อมูล หรือการดำเนินการวิจัย

การรวบรวมข้อมูลดำเนินการผ่านกระบวนการดังต่อไปนี้

3.1 การศึกษาวรรณกรรมเบื้องต้น โดยเริ่มต้นด้วยการอ่านหนังสือ *จริยศาสตร์หลังนวยุค* อย่างละเอียดในลักษณะเชิงวิเคราะห์ โดยจัดทำบันทึกย่อเกี่ยวกับเนื้อหาสำคัญ เช่น แนวคิดหลัก ปรัชญาพื้นฐาน และประเด็นที่เน้นในแต่ละบท เพื่อให้เข้าใจภาพรวมและรายละเอียดของแนวคิดที่เบามันน์นำเสนอ

3.2 การอ่านเชิงลึก โดยวิเคราะห์เนื้อหาในแต่ละบทของหนังสือเพื่อระบุประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ในมิติที่ต่างกันไป เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมและความรับผิดชอบ การพิจารณาความไม่แน่นอนในจริยศาสตร์ และความสำคัญของมนุษย์ในฐานะปัจเจก

3.3 การรวบรวมข้อมูลเสริม โดยค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิเคราะห์ผลงานของเบามันน์ในเชิงวิชาการ บทความทางปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์หลังนวยุค เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลมุ่งเน้นการแยกแยะและตีความข้อมูลเชิงลึก โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

4.1 การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและบันทึกย่อถูกจัดหมวดหมู่ตามหัวข้อ เช่น แนวคิดหลักของจริยศาสตร์หลังนวยุค ความสัมพันธ์ระหว่างจริยศาสตร์และสังคม และการประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบัน เพื่อให้เห็นโครงสร้างของแนวคิดอย่างชัดเจน

4.2 การตีความแนวคิด ทำการตีความเชิงลึกโดยเปรียบเทียบแนวคิดที่ปรากฏในเอกสารหลักกับกรอบแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่มีอยู่เดิม เช่น การเปรียบเทียบกับจริยศาสตร์เชิงบรรทัดฐานหรือจริยศาสตร์แบบยูทิลิตารีเรียน

4.3 การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์โดยระบุความแตกต่าง สิ่งที่ค้นพบใหม่ หรือข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปต่อยอด เช่น วิธีที่แนวคิดของเบามันน์ช่วยเสริมสร้างมิติใหม่ของจริยศาสตร์ในยุคปัจจุบัน

กระบวนการทั้งหมดนี้มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับจริยศาสตร์หลังนวยุคของชิกมุนท์ เบามันน์ และนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ของชิกมุนท์ เบามันน์ที่ปรากฏใน *หนังสือจริยศาสตร์หลังนวยุค* พบว่า

1. แนวคิดหลักของจริยศาสตร์หลังนวยุค เน้นความสำคัญของ ความไม่แน่นอน และความซับซ้อนในสังคมหลังนวยุค ซึ่งต่างจากจริยศาสตร์ดั้งเดิมที่มักยึดติดกับกฎเกณฑ์ที่ตายตัวหรือบรรทัดฐานทางศีลธรรม เบามันน์ตั้งข้อสังเกตว่าสังคมหลังนวยุคเต็มไปด้วย ความหลากหลาย ทั้งในแง่วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต ทำให้การยึดถือกฎเกณฑ์เดิมไม่เพียงพอหรือเหมาะสมอีกต่อไป

เบามันน์เสนอว่าจริยธรรมควรถูกมองเป็นกระบวนการที่มี พลวัต (dynamic) มากกว่ากรอบโครงสร้างที่ตายตัว กล่าวคือ จริยศาสตร์ไม่ควรเป็นเพียงชุดของกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ต้องปฏิบัติตาม แต่ควรเป็นการปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์เฉพาะหน้า โดยมีความรับผิดชอบส่วนบุคคล ความเห็นอกเห็นใจ และการพิจารณาอันลึกซึ้งต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง

แนวคิดสำคัญของเบามันน์ยังสะท้อนถึงการตระหนักใน คุณค่าของความแตกต่าง (value of diversity) และ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal relationships) โดยเน้นการเคารพความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล รวมถึงการมองจริยศาสตร์ในมุมที่เปิดกว้างและยืดหยุ่นต่อความหลากหลายของสังคม

2. ความสัมพันธ์ระหว่างจริยศาสตร์และสังคม

เบามันน์มองว่าจริยธรรมและสังคมมีความเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในแง่ที่จริยธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม ในยุคหลังนวยุคซึ่งมี ความท้าทายทางจริยธรรม เช่น ความไม่เท่าเทียมทางสังคม หรือความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรม เบามันน์ชี้ให้เห็นว่า ความรับผิดชอบทางจริยธรรม ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแคในระดับส่วนตัว แต่ยังขยายไปสู่ความสัมพันธ์เชิงสังคมในวงกว้างด้วย

ความรับผิดชอบต่องานอื่นในทัศนะของเบามันน์เกิดขึ้นในลักษณะ ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (unavoidable responsibility) เพราะมนุษย์อยู่ในระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องถึงกันอย่างซับซ้อน ตัวอย่างเช่น ความรับผิดชอบต่องานอื่นโดยโอกาสในสังคม หรือการตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของตนเองต่อส่วนรวม

เบามันน์เน้นว่าความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความเข้าใจ และ ความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของจริยธรรมที่แท้จริง ความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมนี้ไม่ได้เกิดจากการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสถาบันหรือองค์กร แต่เกิดจากการพัฒนาความรู้สึกส่วนตัวและการยอมรับในความหลากหลายของผู้อื่น

3. การนำหลักจริยศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบัน

หลักจริยศาสตร์ของเบามันน์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบันได้ในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีก้าวหน้าและสังคมเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ เบามันน์เน้น ความยืดหยุ่นทางจริยธรรม (ethical flexibility) ซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวและค้นหาวิธีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

ตัวอย่างของการประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบัน ได้แก่

- 1) การจัดการองค์กรและการกำหนดนโยบาย
 - ผู้นำองค์กรควรตระหนักถึงความหลากหลายของบุคลากรและสังคม โดยสร้างพื้นที่ที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และรับฟังมุมมองที่แตกต่าง
 - การออกนโยบายที่เคารพความแตกต่างและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกลุ่มคนที่มีภูมิหลังและความเชื่อต่างกัน
- 2) การศึกษาและการปลูกฝังแนวคิดจริยธรรม
 - การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นสูงเพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบต่อทางจริยธรรมให้กับนักศึกษา โดยใช้แนวทางที่ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของนักเรียนแต่ละคน
 - การส่งเสริมให้นักศึกษามองเห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และฝึกฝนทักษะการแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมในสถานการณ์จริง
- 3) การรับมือกับปัญหาสมัยใหม่
 - การใช้จริยศาสตร์ของเบามันน์ในการจัดการปัญหาด้านเทคโนโลยี เช่น การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล หรือการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรม โดยให้ความสำคัญกับผลกระทบต่อมนุษย์และสังคม
 - การพิจารณาแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม หรือการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ของชิกมุนท์ เบามันน์ พบว่าแนวคิดของเขามีความสำคัญในบริบทของสังคมหลังนวยุคที่มีลักษณะไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เบามันน์

เห็นว่า จริยศาสตร์ไม่ใช่สิ่งที่ถูกกำหนดตายตัวโดยกฎเกณฑ์ แต่เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ การพิจารณาเชิงวิพากษ์ และ การตัดสินใจบนพื้นฐานของความรับผิดชอบส่วนบุคคล ซึ่งต้องตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ เบามันยังกล่าวถึง ความหลากหลายของมนุษย์และการยอมรับในความแตกต่าง โดยชี้ให้เห็นว่า ในสังคมที่มีความซับซ้อนและความเชื่อที่หลากหลาย การใช้กฎเกณฑ์ที่ตายตัวเพื่อตัดสินปัญหาจริยธรรมอาจไม่เพียงพอ มนุษย์จำเป็นต้องมี ความเห็นอกเห็นใจ (empathy) และเรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่อเข้าใจผู้อื่นในสถานการณ์ที่แตกต่าง การตัดสินใจเชิงจริยธรรม ตามแนวคิดของเบามัน ต้องเกิดขึ้นจาก ความรับผิดชอบส่วนบุคคล ซึ่งไม่สามารถผลักดันให้เป็นหน้าที่ของกฎระเบียบหรือสถาบันต่าง ๆ สิ่งนี้สะท้อนถึงแนวคิดที่ว่ามนุษย์ทุกคนต้องมีบทบาทในการสร้างคุณธรรมและความเข้าใจร่วมกันในสังคม โดยไม่อาศัยเพียงการปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ดังนั้น แนวคิดจริยศาสตร์ของเบามันจึงเสนอแนวทางใหม่ที่เน้นการ ปรับเปลี่ยนมุมมองตามบริบทของสถานการณ์ ซึ่งเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวคิดของเบามันวางอยู่บนหลักการ วิธีการ และเป้าหมายของปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง เช่น หลักการความไม่ยึดมั่นถือมั่น การมองอย่างเป็นองค์รวม การแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ปรัชญาหลังนวยุคมองว่าการติดกับกฎเกณฑ์และหลักการสากลที่อาจไม่สามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลงของสังคมหลังนวยุคได้ แนวคิดของเบอร์ม็องว่าในสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน มนุษย์ต้องเผชิญกับความท้าทายที่ไม่สามารถพยากรณ์ได้ และสถานการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้นจึงต้องมีการใช้พลังปรับตัว และเสริมด้วยพลังร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ มีการรับฟังและเข้าใจผู้อื่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณค่าในสังคมที่จะแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุตร่วมกันในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เมธา หริมเทพาธิป (2563) อธิบายว่า ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยคุณภาพชีวิตในที่นี้ครอบคลุมถึงการสร้างสรรค์ การปรับตัว การร่วมมือ และการแสวงหา ผ่านการตีความหรืออรรถปริวรรตศาสตร์ (Hermeneutics) อย่างมีวิจารณญาณ (critical mind) พร้อมทั้งยึดหลักการแสวงหาจุดร่วมและ สงวนจุดต่าง ซึ่งเป็นแนวทางที่นำมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งที่เห็นต่างถือเป็นพรสวรรค์ที่ช่วยเสริมเติมเต็มกันได้ในโอกาสที่เหมาะสม การเสวนาอย่างเป็นมิตรหรือสุนทรียสนทนา (Dialogue) เป็นวิธีสำคัญในการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน โดยยึดหลักการมองโลกอย่างเป็นองค์รวม ไม่แยกส่วน คิดอย่างเป็นระบบ และสนับสนุนแนวคิด “ย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ลดอะไรเลย” (Reread all, Reject none) เพื่อค้นหาและเก็บรักษาสิ่งที่มีคุณค่าไว้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสอดคล้องกับแนวคิดของ พจนา มาโนช (2567) พบว่าปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเน้นความสมดุลและบูรณาการความคิดในหลากหลายมิติ ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร โดยพลัง 4 ด้าน ได้แก่ พลังสร้างสรรค์ พลังปรับตัว พลังร่วมมือ และพลังแสวงหา ถูกประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการทำงาน และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาอนันต์ อนุตตโร (อันวิเศษ) และคณะ (2565) เสนอว่า ปรัชญาหลังนวยุคมีเป้าหมายเพื่อลดทอนความยึดมั่นถือมั่นในโครงสร้างแบบเดิม ในขณะที่กันยารวีร์ สัทธาพงษ์ (2562) ระบุว่าปรัชญาหลังนวยุคมุ่งเน้นการได้มาของความรู้ผ่านมุมมองหลากหลาย

และวิเคราะห์ร่วมกันผ่านการเสวนา (Dialogue) เพื่อหาสาระที่เป็นประโยชน์ โดยไม่ยึดติดกับความเชื่อเดิม ทั้งนี้ การวิเคราะห์ความรู้จะเป็นระบบช่วยค้นหาจุดร่วมที่มีคุณค่าและเกี่ยวเนื่องกัน ความรู้นอกเหนือจากนี้จะถูกกลืนไว้จนกว่าจะพบความเกี่ยวเนื่องใหม่ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับแนวคิดของพระครูโภาสสาราธิคุณ (ชาตรี อาสโภ, 2564) ย้ำว่า ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเสนอคุณค่าความจริงอย่างมีวิจารณ์ญาณ โดยการแยกแยะและประเมินมุมมองที่หลากหลาย และสอดคล้องกับแนวคิดของสิรินทร์ กันยาวิริยะ และชีสา กันยาวิริยะ (2567) ให้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในปรัชญาหลังนวยุคสายกลางว่าประกอบด้วยการสร้างสรรค์ การปรับตัว การร่วมมือ และการแสวงหา และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุทธิณีย์ ทองจันทร์, เมธา หริมเทพาธิป และกิริติ บุญเจือ (2563) ระบุว่า การตีความอย่างมีวิจารณ์ญาณช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่าน 4 พลังดังกล่าว ในขณะที่เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2564) เสริมว่าปรัชญาหลังนวยุคสายกลางมุ่งนำคุณค่าที่เหมาะสมมาปรับใช้ในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสอดคล้องกับแนวคิดของ ชีสา กันยาวิริยะ และสิรินทร์ กันยาวิริยะ (2567) กล่าวเพิ่มเติมว่าจริยศาสตร์ในกระบวนทรรศน์หลังนวยุคสายกลางให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาพลัง 4 ด้าน เพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์ (2565) อธิบายว่า ปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง คือ กระแสปรัชญาล่าสุดของมนุษยชาติ เป็นปรัชญาที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือสร้างสรรค์ ปรับตัวร่วมมือ และแสวงหา ใช้วิจารณ์ญาณเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต บนหลักการของความไม่ยึดมั่นถือมั่นแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างอย่างสร้างสรรค์ ย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ทิ้งสิ่งใด (reread all, reject non) เป็นกระบวนการศึกษาในเชิงปรัชญาที่เน้นการมองข้อมูลหรือแนวคิดทุกประเภทด้วยสายตาที่เป็นกลาง เปิดรับมุมมองใหม่และไม่ปิดกั้นความรู้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมและสามารถนำไปปรับใช้ได้ในบริบทที่หลากหลาย การนำแนวคิดนี้มาปรับใช้ในการบริหารองค์กรช่วยให้ผู้บริหารสามารถพิจารณาแนวทางแก้ปัญหาอย่างรอบด้าน และเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมที่สุดในแต่ละสถานการณ์ตั้งแต่กระบวนทรรศน์ดึกดำบรรพ์จนถึงกระบวนทรรศน์ปัจจุบัน ส่งเสริมให้เกิดการมองอย่างเป็นองค์รวมไม่แยกส่วน

นอกจากนี้ การศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์หลังนวยุคของเบามันยังสะท้อนถึงความสำคัญของความไม่แน่นอนและความซับซ้อนในสังคมยุคใหม่ แนวคิดของเขาได้รับการสนับสนุนจากนักปรัชญาอื่น เช่น Lyotard (1969) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเรื่องเล็กในจริยศาสตร์ หรือ Levinas (1971) ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นแกนสำคัญของจริยธรรม หรือแนวคิดของ Rorty (1989) ที่เสนอการสร้างจริยศาสตร์ที่ยืดหยุ่นและมีลักษณะเฉพาะบุคคล โดยไม่ยึดติดกับโครงสร้างตายตัว ตลอดถึงแนวคิดของ Butler (2004) ที่สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับอัตลักษณ์ทางเพศ และเสนอให้ยอมรับความเปลี่ยนแปลงและการแตกต่างในสังคม ข้อเสนอเพิ่มเติมจากผู้เขียนคือการนำแนวคิดเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบัน เช่น การจัดการปัญหาความหลากหลายในองค์กร การตอบสนองต่อปัญหาทางจริยธรรมในยุคดิจิทัล และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านสุนทรียสนทนา ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดจริยศาสตร์หลังนวยุคไม่ได้เป็นเพียงปรัชญาเชิงทฤษฎี แต่เป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถช่วยสร้างความสมดุลและความเข้าใจในโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ “FLECS Model” ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 มิติ ได้แก่

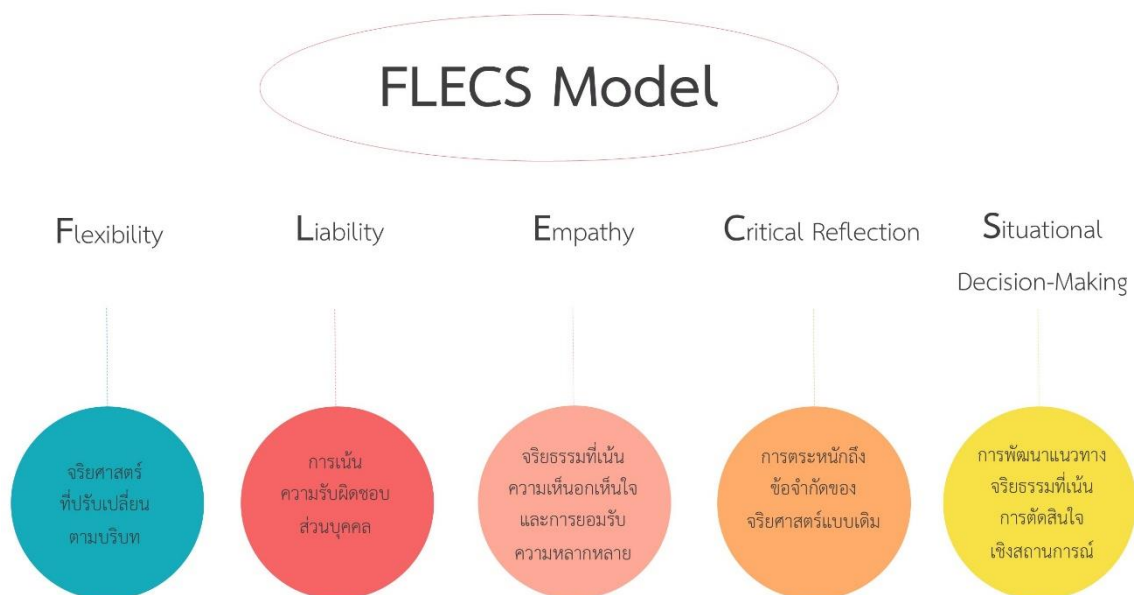
F ย่อมาจาก Flexibility ในที่นี้หมายถึง จริยศาสตร์ที่ปรับเปลี่ยนตามบริบท

L ย่อมาจาก Liability ในที่นี้หมายถึง การเน้นความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล

E ย่อมาจาก Empathy ในที่นี้หมายถึง จริยธรรมที่เน้นความเห็นอกเห็นใจและการยอมรับความหลากหลาย

C ย่อมาจาก Critical Reflection ในที่นี้หมายถึง การตระหนักถึงข้อจำกัดของจริยศาสตร์แบบเดิม

S ย่อมาจาก Situational Decision-Making ในที่นี้หมายถึง การพัฒนาแนวทางจริยธรรมที่เน้นการตัดสินใจเชิงสถานการณ์

แผนภาพที่ 1 FLECS Model

จากแผนภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ “FLECS Model” ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 มิติ คือ

F (Flexibility) - จริยศาสตร์ที่ปรับเปลี่ยนตามบริบท

จริยธรรมตามแนวคิดของเบามันน์ไม่ได้ยึดติดกับกฎเกณฑ์ตายตัว แต่ต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์เฉพาะหน้า ซึ่งสะท้อนถึงความยืดหยุ่นและการพิจารณาเชิงวิพากษ์ในบริบทต่าง ๆ ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ เช่น ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีก้าวหน้า การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการคัดกรองผู้สมัครงาน องค์กรต้องพิจารณาจริยธรรมในการออกแบบระบบ AI ที่ไม่ลำเอียง แม้ว่าจะมีกฎเกณฑ์

พื้นฐาน แต่ต้องปรับให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิหลังของผู้สมัครแต่ละคน เพื่อหลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติ

L (Liability) - การเน้นความรับผิดชอบส่วนบุคคล

การตัดสินใจเชิงจริยธรรมต้องมาจากความรับผิดชอบส่วนบุคคล ไม่ใช่การโยนภาระให้กับกฎเกณฑ์หรือสถาบัน มนุษย์ต้องกล้าตัดสินใจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและผู้อื่น ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ เช่น ในกรณีของการแพร่ข่าวปลอม (Fake News) ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ควรรับผิดชอบต่อการแชร์ข้อมูล ไม่ควรอ้างว่าเป็นเพียงผู้ส่งต่อ แต่ควรตรวจสอบความถูกต้องก่อนเผยแพร่ เพื่อป้องกันการสร้างความเสียหายต่อสังคม

E (Empathy) - จริยธรรมที่เน้นความเห็นอกเห็นใจและการยอมรับความหลากหลาย

เรามัมน้อมมองว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลายต้องอาศัยความเห็นอกเห็นใจและการยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ เช่น ในที่ทำงานที่มีพนักงานจากหลากหลายวัฒนธรรม องค์กรควรสร้างนโยบายที่ส่งเสริม ความหลากหลายและการไม่เลือกปฏิบัติ เช่น การจัดอบรม เพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมต่าง ๆ หรือการปรับเวลาทำงานให้ยืดหยุ่นตามความต้องการของพนักงานในแต่ละศาสนา

C (Critical Reflection) - การตระหนักถึงข้อจำกัดของจริยศาสตร์แบบเดิม

จริยศาสตร์แบบเดิมมักยึดติดกับกฎเกณฑ์ตายตัว ซึ่งอาจไม่เพียงพอในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง แนวคิดของเบามันน์เสนอให้ทบทวนและปรับปรุงแนวทางจริยธรรมให้สอดคล้องกับยุคสมัย ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ เช่น ในประเด็นของการรักษาข้อมูลส่วนบุคคล (Data Privacy) กฎหมายเดิมอาจไม่ครอบคลุมการใช้ข้อมูลในแพลตฟอร์มดิจิทัลสมัยใหม่ องค์กรและผู้กำหนดนโยบายจึงต้องพัฒนา กฎระเบียบใหม่ที่ยืดหยุ่นและสามารถรับมือกับความท้าทายของเทคโนโลยี มีการออกแบบกฎที่ให้ ผู้ใช้งานมีสิทธิ์ควบคุมข้อมูลของตนเองได้มากขึ้น

S (Situational Decision-Making) - การพัฒนาแนวทางจริยธรรมที่เน้นการตัดสินใจเชิงสถานการณ์

จริยธรรมควรเกิดจากการพิจารณาเชิงสถานการณ์ โดยคำนึงถึงบริบทแวดล้อม ความต้องการ และผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ เช่น ในสถานการณ์การจัดการวิกฤตโรคระบาด COVID-19 รัฐบาลต้องพิจารณามาตรการที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ไม่ใช่การใช้กฎแบบเดียวกันทั่วประเทศ เช่น การล็อกดาวน์ในพื้นที่ที่มีการระบาดสูง ขณะเดียวกันก็ควรผ่อนปรนในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและลดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและชีวิตประจำวันของประชาชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน แนวคิดจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์ในยุคหลังนวยุคเปิดโอกาสให้เราทบทวนบทบาทของจริยธรรมในบริบทที่ไม่แน่นอน หลักการที่ยืดหยุ่นและเน้น

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลช่วยชี้แนวทางสำหรับการออกแบบนโยบายที่ตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ๆ ในสังคม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังต่อไปนี้มุ่งหวังที่จะนำแนวคิดจริยศาสตร์หลังนวยุคมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความยุติธรรมในสังคม

1. ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมองค์กรที่ยืดหยุ่น

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรออกแบบนโยบายที่เน้นความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เช่น การกำหนดแนวปฏิบัติที่เปิดกว้างสำหรับการใช้เทคโนโลยีใหม่ โดยเน้นการคำนึงถึงผลกระทบเชิงจริยธรรมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2. บังคับใช้แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบส่วนบุคคล

ควรกำหนดให้มีนโยบายส่งเสริมความรับผิดชอบต่อผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น กำหนดมาตรฐานสำหรับผู้บริหารและพนักงานในการตัดสินใจเชิงจริยธรรม พร้อมทั้งมีบทลงโทษที่เหมาะสมในกรณีที่เกิดความเสียหาย

3. สร้างสังคมที่เน้นความเห็นอกเห็นใจ

รัฐบาลและองค์กรควรส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและกลุ่มชนที่หลากหลาย เช่น การจัดโครงการฝึกอบรมความหลากหลายทางวัฒนธรรมในองค์กร หรือการสนับสนุนโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

4. ปรับปรุงกฎระเบียบให้สอดคล้องกับยุคสมัย

รัฐบาลควรทบทวนและปรับปรุงกฎหมายและนโยบายที่ล้าสมัย โดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยีและข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้สามารถรองรับความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้

5. สนับสนุนการตัดสินใจเชิงสถานการณ์

ควรมีนโยบายที่เน้นการวางแผนและการตัดสินใจเชิงบริบท เช่น การจัดตั้งศูนย์วิจัยกฤษฎีที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและบริหารจัดการปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ได้เสนอแนวคิดใหม่ที่สำคัญเกี่ยวกับจริยศาสตร์ในยุคหลังนวยุคผ่าน FLECS Model ซึ่งเน้นความยืดหยุ่นและความสัมพันธ์เชิงจริยธรรม อย่างไรก็ตาม เพื่อพัฒนาความเข้าใจและประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในทางปฏิบัติ จำเป็นต้องมีการศึกษาต่อในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปจึงมุ่งเน้นไปที่การขยายขอบเขตการศึกษาในบริบทที่หลากหลาย และการพัฒนารอบวิธีวิจัยที่สามารถวิเคราะห์ผลกระทบของแนวคิดนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1. การนำไปประยุกต์ใช้แนวคิดจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์ ในด้านการแพทย์

2. ศึกษาเชิงเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของซิกมุนท์ เบามันน์ กับจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์

3. การประยุกต์ใช้ FLECS Model เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์และการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในองค์กรธุรกิจ

บรรณานุกรม

- กันยารวีร์ สัทธิพงษ์. (2562). การประยุกต์ใช้อรรถปริวรรตการตีความปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อสร้างสมดุลชีวิตอย่างยั่งยืนด้วยมุมมองปรัชญาหลังนวยุค. *วารสารเซนต์จอห์น*, 22(30), 236-253.
- ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์. (2565). การคิดนวัตกรรมด้วยหลักการทรงงานตามหลักปรัชญาหลังนวยุค. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน*, 15(2), 111-117.
- ชิสา กันยารวีระ และ สิริินทร์ กันยารวีระ. (2567). ผู้นำคุณธรรมตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารสถาบันพอดี*, 1(6), 9-18.
- นาวัน พิษณุวิศิษฐ์กุล. (2560). ปรัชญาหลังนวยุค : อะไร อย่างไร และทำไม. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 22(1), 147-155.
- พจนา มาโนช. (2567). คุณภาพชีวิตในการทำงานตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารสถาบันพอดี*, 1(11), 1-14.
- พระครูโสภาสราธิคุณ (ชาตรี อาสโภ). (2564). พุทธธรรมมาภิบาลกับปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(4), 1444-1454.
- พระมหานันต์ อนุตโตโร (อันวิเศษ) และคณะ. (2565). หลังโครงสร้างนิยมกับอรรถปริวรรต. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 27(2), 257-271.
- เมธา หริมเทพาธิป (2563) การจุดใจตนเองในแนวทางหลังนวยุค. *วารสารพุทธมคค์*, 5(1), 99-107.
- สิริินทร์ กันยารวีระ และ ชิสา กันยารวีระ. (2567). การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารสถาบันพอดี*, 1(7), 27-40.
- สุดิณีย์ ทองจันทร์, เมธา หริมเทพาธิปและ กิรติ บุญเจือ. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ป่วยด้วยหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 10(1), 31-41.
- Bauman, Z. (1993). *Postmodern Ethics*. Oxford : Blackwell.
- Butler, J. (2004). *Undoing gender*. New York : Routledge.
- Levinas, E. (1961). *Totality and infinity : An essay on exteriority*. Pittsburgh, PA : Duquesne University Press.
- Lyotard, J.-F. (1979). *The postmodern condition: A report on knowledge*. Minneapolis : University of Minnesota Press.
- Rorty, R. (1989). *Contingency, irony, and solidarity*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Trujillo, D. (2018). Multiparty alliances and systemic change : The role of beneficiaries and their capacity for collective action. *Journal of Business Ethics*, 150(2), 425-449.